

CZU 94(478)''14/15''(092)Ștefan cel Mare

**ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT (1433 – 2 IULIE 1504)
516 ANI DE LA TRECEREA SA ÎN VEȘNICIE...**

516 YEARS SINCE THE PASSING INTO ETERNITY OF ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT
(1433 – 2 IULIE 1504)

Radu MOȚOC¹

Abstract: *The article reviews the essential data related to the activity of ruler Ștefan the Great, the most legendary figure in the history of Moldova. His unchanging position as a defender of Christianity and Europe against the Turks and Islam is presented. The acts of courage and the wise ruling of the ruler over the whole of Moldavia, throughout his long reign, are highlighted.*

Cuvinte cheie: Ștefan cel Mare, domnitori, istorie, Moldova, scrieri istorice

Intrat, definitiv, în conștiința neamului românesc, Domnitorul Ștefan cel Mare este cea mai legendară figură a istoriei Moldovei, prin înaltele sale trăsături de vajnic apărător al hotarelor țării și al Credinței strămoșești, dovedite cu prisosință în cei 47 de ani de domnie (1457-1504), durată care nu a mai fost egalată vreodată în toată istoria țării noastre. Ștefan cel Mare rămâne, fără îndoială, o adevărată, nepieritoare și emblematică personalitate a istoriei Evului Mediu românesc și nu numai.

Se împlinesc, iată, la 2 iulie 2020, **516 ani de nemurire.**

După jumătate de mileniu și încă peste un deceniu și șase ani de atunci, tot mai strălucitoare și mai glorioase ne rămân, în conștiința noastră de contemporani, excepționalele sale calități de om politic, strateg și diplomat, de neînfricat luptător pentru apărarea integrității Moldovei și de sensibilă și bine conturată inițiativă pentru dezvoltarea și înflorirea culturii; la acestea adăugându-se, cu pregnanță, neștrămutata sa poziție de apărător al creștinătății și al Europei împotriva turcilor și al islamului. Această ultimă afirmație este întărită și de cele conținute în scrisoarea de felicitare ce i-a fost adresată de Papa Sixtus al IV-lea, după glorioasa și răsunătoarea sa victorie obținută împotriva turcilor, în condițiile unei evidente inferiorități ale oștirii moldovene, în Lupta de la Podul Înalt (*Vaslui -1475*), care l-a numit „Athleta Cristi” (*atletul lui Cristos*), Victoria de la Podul Înalt a stopat impresionant și decisiv marșul triumfal al turcilor spre centrul Europei – leagănul creștinătății.

Cronicile vremii lui Ștefan cel Mare, cât și cele ale vremurilor ce au urmat, precum și scrierile istorice ce se continuă cu nedezmintit interes și în zilele noastre, pomenesc cu luare aminte despre însemnătatea actelor de curajoasă și înțeleaptă cărmuire a poporului și a întregii Moldove de-a lungul îndelungatei sale domnii, consemnând percepția definitivă a acestuia în tradiția și creația populară: „Ștefan Vodă, domn cel Mare /seamăn pe lume nu are/ decât numai mândrul Soare!”

Dar se cuvine, la ceas de praznic împărătesc, să-i receptăm figura, așa cum este ea încrustată în filele de Cronică de pana măiastră a lui Grigore Ureche: „Fost-au acest Ștefan, om nu mare la statu, mânios, și degrabă a vărsa sânge nevinovat: de multe ori, la ospete omorâia fără giudeț. Amintrelea era om întreg la fire, neleneșu și lucrul său știa a-l acoperi și unde nu gândea, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie, însuși se vâraia ca văzându-l ai săi să nu îndărăpțeze și pentru aceia raru războiu de nu-l biruia și unde-l biruiau alții nu pierdea nădejdea că știindu-se cădzut gios se ridica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și fiul său,

¹ Inginer, Galați, România, e-mail: motoc.radu@yahoo.com

Bogdan-vodă, urma lui luase de lucruri vitejăști cum se tâmplă: den pom bun roade bune or să iasă."

Și tot din Cronica Țării Moldovei aflăm, luând izvor de mărturisire, despre neștrămutata lui împărțășire și slujire cu sfințenie credinței ortodoxe a neamului moldovenesc, după cum „glăsuiesc”, nepieritoare, filele sale îngălbenite de vremea trecătoare. Astfel, după memorabila victorie asupra Imperiului Otoman, prin înfrângerea zdrobitoare a numeroasei armate turcești de peste 120 mii de „spahii”, conduse de Suleiman Pașa, Ștefan cel Mare „nu a fost cuprins de trufie, ci a postit patru zile numai cu pâine și apă și în toată țara a dat de veste ca nimeni să nu se laude cu această izbândă, ci s-o atribuie lui Dumnezeu și numai Lui această laudă.”

A ajuns pe tronul Moldovei după ce l-a înfrânt, la 12 aprilie 1457, pe Petru Aron, răzbunându-se astfel pe cel care i-a ucis tatăl (*Bogdan al II-lea*) și după ce, la 14 aprilie 1457, merge „pe locul ce se chema câmpia Direptății, lângă cetatea de scaun, întreabă pe cei de față, dacă le este cu voie să le fie domn. Adunarea în frunte cu mitropolitul Teoctist, boieri, târgoveți, ostași și toată țara proclamă pe Ștefan ca domn legiuit al Moldovei.”

Priviți, acum, sub aspect retrospectiv, cei 47 de ani de domnie îndelungată a lui Ștefan cel Mare pe tronul Țării Moldovei, pot fi rezumați, cu prețiozitatea lor, prin impunerea, pe plan intern, a unei stabilități politice a țării, întărirea apărării hotarelor Moldovei, ce se întindea de la Carpații răsăriteni și până la Nistru, împotriva popoarelor năvălitoare și a celor cu pretenții de expansiune, încurajarea comerțului prin instaurarea unei depline securități a drumurilor, ce i-a asigurat țării și domnitorului „cele de îndestulare a luptelor și a construcțiilor” ridicate în toată țara, iar, pe plan extern, statornicirea unor relații de comuniune cu țările vecine: Ungaria, Țara Românească și Polonia, împotriva puternicului pericol expansionist al Imperiului Otoman, îndeosebi după cucerirea Constantinopolului, la 1453.

Cei 47 de ani ai domniei sale nu au fost toți luminoși pe de-a întregul, datorită vicisitudinilor și convulsiunilor vremurilor. De-a lungul acestora, Ștefan cel Mare, mereu în fruntea oastei țării, a dus 36 de bătălii, din care a ieșit biruitor în 34 dintre ele, pierzând doar 2, (*Chilia - 1462 și Războieni - Valea Albă - 1476*), dar și în cazul acestor două înfrângeri Domnitorul a dovedit o profundă conștiință duhovnicească: „a stat în voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcate și lăudat să fie numele Său!”

Legenda, țesută în jurul vitejiei *Mărețului Domnitor*, spune că acesta obișnuia după fiecare biruință „să aducă laudă Domnului prin înălțarea unui sfânt lăcaș de închinăciune”. Desigur, că această legendă nu poate fi, cea reală, dar, cu siguranță, cele mai multe dintre acestea au fost ridicate de Domnitor „întru pomenirea celor căzuți în lupte și ca mulțumire pentru anumite biruințe.”

După unele izvoare istorice, Ștefan cel Mare a ctitorit în toată domnia sa 44 de biserici și mănăstiri, după altele, acestea ar fi fost numai 40, dar, oricum ar fi cifrele apreciate, însemnătatea acestor sfinte lăcașuri, ridicate de-a lungul și de-a latul întregii Moldovei, ba chiar și peste hotarele ei (*în Sfântul Munte Ahtos, în Ardeal și Țara Românească*) este nu doar una ce dă expresie credinței duhovnicești a domnitorului, ci și una de strălucită dezvoltare a culturii, apreciată ca fiind o adevărată „*epocă ștefaniană*”. Chiar dacă astăzi doar 30 dintre aceste ctitorii ne mai sunt autentice mărturii ale acelei epoci, acestea înfățișează cu dărnicie vizitatorilor adevărate giuvaiere: „manuscrite de o rară frumusețe, Tetraevanghele, Mine, Viețile Sfinților, cădelnițe, ferecături de Evanghelie, broderii cu aur și argint”, toate înmănunchind un inestimabil tezaur al culturii românești din acele vremuri.

Prima ctitorie a lui Ștefan cel Mare este *Mănăstirea Putna*, cu hramul de închinăciune, *Adormirea Maicii Domnului*.

Ea a fost construită între anii 1466- 1469, având încrustată doveditor pisania Domnitorului, ce se păstrează și acum la locul ei de cinste: „*Binecredinciosul domn a toată țara Moldovei, Io, Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a zidit și a făcut mănăstirea aceasta întru numele Sfintei Născătoare de Dumnezeu, în timpul arhimandritului Ioasaf, în anul 6989 (1481).*”

Iubindu-și foarte mult această primă închinăciune a lui

către Dumnezeu, nu va fi de mirare, când, peste timp, Ștefan cel Mare o va alege ca „loc de îngropăciune și odihnă veșnică”.

Și rămânând în contextul ctitoriilor ștefaniene, putem menționa și Mănăstirea Dobrovăț, cu hramul de închinăciune, Pogorârea Sfântului Duh, ca fiind ultima sa ctitorie.

Și la această Sfântă mănăstire pisania domnească este la fel de edificatoare: „Binecredinciosul și de Hristos iubitorul, Io, Ștefan voievod din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a zidit această casă întru numele Coborârii Sfântului Duh, care s-a început a se zidi în anul 7011 (1503), luna aprilie, ziua 27 și s-a sfârșit în anul 7012 (1504), iar al domniei sale anul al patruzeci și optulea curgător, luna....”

Cu puterea sa clarvăzătoare asupra însemnătății unor localități privind dezvoltarea și viitorul Moldovei, fără a fi avut în apropierea acestora vreo luptă de biruință, Ștefan cel Mare a ctitorit cu evlavie sprijinitoare și în acestea lăcașuri de închinăciune. Între aceste localități de înaltă apreciere domnească se numără și orașul Iași, unde Domnitorul a ridicat, între anii 1491, iunie și 1492, 10 august, Biserica „Sfântul Nicolae” din imediata apropiere a Curții Domnești temporare de la Iași, sfânt lăcaș în care, începând cu a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu (1563- 1568), ce a mutat capitala Moldovei de la Suceava la Iași, au fost „unși” toți domnitorii Moldovei până la Alexandru Ioan Cuza, motiv pentru care ctitoria ștefaniacă ieșeană a primit binemeritata denumire de Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc”.

Și astăzi, odată cu efectuarea unor ample lucrări de restaurare, sfântul lăcaș, aflat acum în imediata apropiere a Palatului Culturii, construit între anii 1908-1925 pe locul fostei Curți Domnești, devenit Mănăstirea „Sf. Nicolae Domnesc”, se poate mândri cu minunata frescă votivă, poate una dintre cele mai frumoase, ce-l înfățișează expresiv pe Marele Voievod, însoțit de cele trei soții ale sale și de fiii lui, închinând cu cucernică smerenie Sfântului Nicolae chivotul ctitoriei sale. Desigur, la cea vreme (1492) dintre cele 3 soții nu mai era în viață, după cum se va vedea, decât ultima dintre ele, Maria Voichița.

Și pentru că deja am atins viața familială a lui Ștefan cel Mare, în jurul căreia s-au țesut multe controverse, este bine să amintim că în acea perioadă convulsionată a istoriei căsătoriile domnești se făceau mai mult din rațiuni politice ale asigurării unei stabilități teritoriale și mai puțin din sentimente de dragoste. Urmând aceeași „rețetă a timpului”, în 1463, Domnul Moldovei se căsătorește cu Evdochia, fiica împăratului de la Kiev, alianță care-i asigură garanția hotarelor de răsărit ale Moldovei.

După cinci ani de la moartea acesteia (1467), în 1472, s-a recăsătorit cu Maria de Mangop din Cneazatul Crimeii, care provenea din străvechea spiță bizantină a paleologilor. Odată ce Crimeea a fost cucerită de tătari, această căsătorie nu mai prezenta interesul politic scontat, așa că după numai un an, în 1473, Domnitorul aduce la Curte, în compania primei Doamne, pe soția și fiica lui Radu Vodă (cel Frumos); cu aceasta din urmă, Maria Voichița, căsătorindu-se, în 1478, după moartea prematură, din decembrie 1477, a Mariei de Mangop care a fost foarte mândrită de compania respectivă.

Din cele trei căsătorii au rezultat opt copii, dintre care, ca o „cruce” a Voievodului, cinci au murit în timpul vieții lui. După trecerea lui Ștefan cel Mare la cele veșnice (2 iulie 1504), i-a urmat la

tron, după rânduiala domnească, singurul său fiu supraviețuitor, **Bogdan al III-lea**, provenit din cea de a treia căsătorie.

Diversele ipoteze cu privire la numeroși copii nelegitimi ai **Voievodului** proveniți din afara căsătoriilor sale, în urma unor cercetări minuțioase ale izvoarelor istorice, au fost demolate pe rând cu argumente imbatabile. Totuși, potrivit cronicilor cercetate cu luare aminte, s-a admis în mod cert existența unui singur „copil din flori”, rezultat în urma unei „legături aventuroase” cu „o țâitoare din familia Rareș din Târgul Hârlăului”, care a fost „recunoscut” chiar de însuși Ștefan. Acesta a fost **Petru Rareș**, cel care, ulterior, ajuns și el pe tronul Moldovei (1527-38)(1541-46), avea să confirme și să continue strădania într-o rugăciune și smerenie față de Dumnezeu a vestitului său tată, devenind, după cum consemnează cronicile, un mare ctitor de biserici, un iubitor al sfintelor lăcașuri, al culturii și credinței neamului, ridicând sfintele *mănăstiri*: **Probota, Moldovița, Humor, Rarău, Râșca**).

Obosit și suferind de peste 40 de ani de la o rană la un picior, căpătată într-o luptă biruitoare, ce a dus chiar la „amputarea acestuia”, la 2 iulie 1504, marți, la ora 01.00 dimineața, Ștefan cel Mare părăsește această lume și se înalță spre *Împărația Cerurilor și a Veșniciei*, lasând în urmă jalea imensă a unui întreg popor ce l-a iubit cu toată ardoarea, după cum o descrie cronicarul **Grigore Ureche** în *Letopisețul Țării Moldovei*: „iară pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți, ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apăratură. Ce după moartea lui, până astăzi, îi zicu „Sveti Ștefan Vodă”!

După moartea sa, în semn de aleasă prețuire, figura Domnitorului Ștefan cel Mare, încrustată luminos și definitiv în conștiința întregului neam românesc, reprezintă o temă de mare importanță atât pentru istoriografia, cât și pentru mitologia românească.

În șir nesfârșit, din generație în generație, Ștefan a fost mereu slăvit ca: „**cel Mare, cel Bun și cel Sfânt**”; numele său glorios, fiind nu numai al Moldovei, ci și al întregului neam românesc, a însuflețit mereu și mereu strădaniile de gând, faptă și simțire românească în momentele de răscruce ale istoriei naționale, a unit românii de pretutindeni la mormântul său de veci prin serbările naționale de la Putna, amintind revelator pe cea de la 1871, inițiată și însuflețită de tânărul poet **Mihai Eminescu**, cum și pe cea grandioasă, din 1904, la marcarea celor **400 de ani** scurși de la trecerea la cele Veșnice a **Marelui Ștefan**, a inspirat generos literatura, folclorul și arta spre a da urmașilor o pildă de vitejie și demnitate, un adevărat model viabil și capabil să ne recâștige încrederea în forțele noastre și în credința neamului, pentru a ne păstra identitatea națională și pentru a riposta la orice amenințare dinăuntru și dinafară.

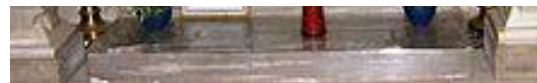
Invocată semnificativ de **Mihai Eminescu** în memorabila sa *Doină*, creată special de poet pentru ceremonia fastuoasă a inaugurării statuii ecvestre a **Voievodului**, la 5 iunie 1883, în fața fostei Curți Domnești de la Iași, devenit *Palatul ocârmuirii*, figura **Marelui Ștefan** pare a fi singura izbăvire a situației grele a României de

atunci:

Mormântul lui Ștefan cel Mare și al soției sale Maria Voichița din groznița bisericii mănăstirii Putna

Ștefane, Măria Ta,
 Tu la Putna nu mai sta,
 Lasă-arhimandritului
 Toată grija schitului,
 Lasă grija sfinților
 În seama părinților
 Clopotele să le tragă
 Ziua-ntreagă,
 Toți dușmanii or să piară

Tu te scoală din mormânt
 Să te-aud din corn sunând
 Și Moldova adunând.
 De-ai suna din corn odată
 Ai s-aduni Moldova toată,
 De-ai suna de două ori
 Îți sar codrii-n ajutor,
 De-ai suna și-a treia oară
 Din hotară în hotară!

Poate s-o-ndura Dumnezeu
 Ca să-ți mântui neamul tău.

De asemenea, finalul apoteozant al strălucitoarei piese „*Apus de soare*” a lui *Barbu Ștefănescu Delavrancea*, ce cuprinde declamația de înaltă simțire a lui **Ștefan cel Mare: *Moldova nu este a mea, nu este a voastră, ci a urmașilor urmașilor voștri!***, va însufleți întotdeauna cu putere iubirea oricărui român pentru pământul sfânt al țării.

Despre **Domnul Ștefan** au scris și alte personalități de frunte ale literaturii române, între care: *Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Gh.Asachi, Al. Vlahuță, Mihail Sadoveanu, Ștefan Oct. Iosif, Octavian Goga, Nicolae Gane, Eusebiu Camilar, Ioan Alexandru*. Toate creațiile artistice, toate baladele și legendele populare, toate scrierile și cercetările istorice ce s-au scris și se mai scriu cu același interes și asiduitate despre **Ștefan cel Mare** aduc mereu și mereu, an de an, noi și prețioase dovezi edificatoare pentru întregirea figurii **Celui mai Mare Român al neamului românesc**, așa cum a fost el apreciat la finalul concursului național al TVR, cu același nume, din 2006.

Să notăm cu vrednică luare aminte că încă din perioada „luminată” de dinaintea lui '89, mai exact în 1978, celebrul pictor Sabin Bălașa, un renaștivist al epocii sale, a zugrăvit în fresca aflată pe „*Sala pașilor pierduți*”, denumită pe drept cuvânt „*Capela sextină a neamului românesc*”, aura legendară a **Marelui Voievod, Ștefan cel Mare**, care a apărut timp de 47 de ani, cu paloșul său viteaz și cugetul dârz, smerit și cârmuitor, întregul pământ al Moldovei, întipăririndu-i pe chip privirea mândră de dincolo de mormânt îndreptată asupra urmașilor urmașilor săi care n-au reușit peste veacuri să păstreze intacte hotarele Moldovei, așa cum el le-a statornicit la răsărit, la cele două râuri între care acum este deschisă și sângerează „*rana sufletului românesc*”.

În ceea ce privește canonizarea sa de către *Biserica Ortodoxă Română*, aceasta a venit cam târziu, în 1992, la aproape 490 de ani de la moartea sa, deși numeroase mărturii ale trecutelor vremi frământate au subliniat **sfințenia Voievodului Ștefan**, între care se menționează grăitor: *Cronica germană, cronica lituaniană, cronica franceză, bula Papei Sixt al IV-lea, cronica poloneză*, din care extragem aprecierea arhidiaconului catolic *Maciej Staryjewski*, făcută cu prilejul vizitei sale în Moldova, la 1575: „**din cauza nespusei sale vitejii îl socotesc ca un sfânt**”, *cronica în piatră a Bătăliei de la Războieni ș.a.*, iar poporul întreg îl cinstea ca pe un **sfânt** încă de la moartea sa, fără a simți nevoia oficializării acestei percepții.

Întârzierea acestei canonizări nu poate fi pusă pe deplin în sarcina exclusivă a Bisericii Ortodoxe Române,

deoarece aceasta nu avea în practica ei curentă canonizarea sfinților, precum în cazul Bisericii Elene sau Ruse. B.O.R. se mulțumea doar cu tradiția românilor lăsată din strămoși de a-și cinsti sfinții în mod spontan, cu o firească evlavie, fără o decizie venită de la Sfântul Sinod. Dar, pe măsura trecerii veacurilor de la moartea **Marelui Ștefan**, se accentua vizibil necesitatea recunoașterii acestuia și a **sfințeniei Sale**.

La dreapta judecată făcută de către Sinodul BOR privind canonizarea lui **Ștefan**, au fost îndelung cumpănite faptele sale glorioase și cucernice, cum și păcatele sale omenești, pentru care s-a căit de atâtea ori în fața lui Dumnezeu. Verdictul acestei judecăți duhovnicești a lui **Ștefan cel Mare** nu putea să fie decât cel ce era unul previzibil și care venea binecuvântat și strălucitor din vârtoarea veacurilor de cinstire aduse neîncetat **Domnitorului**.

Astfel, la 20 iunie 1992, *Biserica Ortodoxă Română* l-a canonizat în rândul **sfinților săi** sub denumirea de **Ștefan cel Mare și Sfânt**, ce se prăznuiește de atunci în calendarul ortodox la data de **2 iulie** – *dată la care acesta a trecut la cele veșnice*.

Dovezile grăitoare ale **sfințeniei Sale** le găsim în viața și faptele lui, în neprețuitul tezaur pe care l-a lăsat creștinătății, prin cele peste 40 de biserici și mănăstiri ce se disting printr-un propriu stil arhitectonic, admirat de milioane de pelerini din toate colțurile lumii, tezaur ce nu a fost egalat de nimeni în plan local și european.

Sfințenia Sa rezidă și din iubirea și jertfirea pentru neam și țară și din smerenia cu care **Ștefan cel Mare și Sfânt** s-a îndreptat mereu spre Dumnezeu, iar poporul l-a răsplătit prin cinstire și evlavie. Poate că de aceea pe pergamentul icoanei **Sfântului Ștefan cel Mare** stau înscrise cuvintele-testament pentru urmași: „**Mai presus de tihna noastră stă apărarea ființei și neatârnarea țării noastre.**”

Acum, **joi, 2 iulie 2020**, la fericita coincidență calendaristică a prăznuirii lui **Ștefan cel Mare și Sfânt**, când împlinitu-s-a pe răbojul vremii **516 ani de la nemurirea Sa**, ca păstrători vrednici ai moștenirii Sale neperitoare - iubirea de țară și credința neamului - trebuie să dovedim și de aici înainte că suntem oricând în stare să o păstrăm și să o transmitem nealterată urmașilor noștri.

La **2 iulie 2020**, la **Putna**, la toate **mănăstirile ștefaniene**, cât și la toate bisericile ortodoxe românești, clopotele bat în dangănu lor stăruitor întru pomenirea **Sfântului Ștefan cel Mare și Sfânt**. Cuprinși de înfiorarea înălțătoare în spirit a momentului, parcă deslușim în reverberația lor versurile de cinstire aduse de **Octavian Goga**:

*Acolo dormi și tu, arhanghel bătrân
Tu, Ștefane, sfânt voievoade,
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sânge dușman de noroade.*

*De sfânta ta dreaptă, de spada ta sfântă
Spun toate poveștile slovei
Să nu se-nfioare de numele tău
Nu-i frunză în codrii Moldovei...*

Poate că astăzi, mai mult ca oricând, lumina candelii nestinse de la mormântul **Marelui și Sfântului Voievod Ștefan**, aflat la Mănăstirea Putna, trebuie să ne unească, să ne întărească și să ne călăuzească pe toți românii întru același crez nestrămutat al iubirii țării și neamului.

